

תבונות

הגות עיון ופשוט
משיעורי

הג"ר דוד לייבל שליט"א

נערך ע"י תלמידיו

התרומה לבנין המשכן

בפרשתנו מצווה הקב"ה את עם ישראל על בניית המשכן, במאמרנו בעניין 'סילוק השכינה בחורבן הבית' עסקנו באריכות בעומק מהותו של המשכן ובאופן השפעתו על רוממותם של עם ישראל, עתה נעניין בנקודה אחת הבולטת במיוחד בפסוקי הפרשה העוסקת רבות באופן הציווי על המשכן ובאופן ההתנדבות של בני ישראל לבניינו אשר ממנה נוכל ללמוד על קומה נוספת ברובד קיומו של המשכן השוכן בתוך בני ישראל.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי: וְזֹאת תְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתָם זָהָב וְכֶסֶף וְנִחְשֵׁת: וְתִכְלַת זָרָזָמִן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: וְעֵרַת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֵרַת תְּחָשִׁים וְעִצֵי שִׁטִּים: שֶׁמֶן לְמָאֵר בְּשֶׁמֶיִם לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטָרֶת הַסַּמִּים: אֲבָנֵי שֹהַם וְאֲבָנֵי מְלֵאִים לְאַפֵּד וְלַחֲשֹן: וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם:

יש לעיין בפסוקים אלו בכמה וכמה פנים. ראשית, מהי המשמעות של השם "מקדש"? מובן מאליי שמקום השראת השכינה הוא מקום קדוש אך אין בכך כדי להסביר מדוע כך נקרא המקום. לכאורה המילה 'מקדש' מתאימה לתאר את מעלת המקום ואילו שמו של המקום היה מתאים שיעסוק במהותו ולהתייחס לתפקידו כמקום המיועד לעבוד את ה' [כשם שספר תורה אינו נקרא מקודש למרות היותו קדוש].

שנית, מדוע המגביית לבניית המשכן תלויה ברצון התורם ואיננה חובה כדוגמת מחצית השקל? אם ישנו צורך במשכן הרי לכאורה היה מתבקש שהתורה תצווה על כל אדם מישראל לתת סכום מסוים בשביל בניית המשכן, ומדוע תלה הכתוב את התרומה בנדבת ליבו של כל אדם מישראל?

ומנגד, הלשון "ויקחו לי" גם היא איננה ברורה כל צרכה. וכי הנדבה למשכן היא נדבה לקב"ה? הלא המשכן הוא צורך של עם ישראל, אין אנו עושים 'חסד' לקב"ה בכך שאנו בונים משכן, אלא ה' בחסדו מאפשר לנו ליחד מקום שבו נוכל להתוועד ולפנות אליו. ואם כן הנדבות הן למען עצמם ולא לה' ומדוע נוסח הפסוק הוא "ויקחו לי"?

עוד יש להבין, מדוע התורה מפרטת וקובעת את הדברים שאותם עם ישראל צריך לתרום לבניית המשכן? מדוע לא נקטה התורה בציווי הפשוט יותר, שכל אדם יתן כסף או שווה כסף ולאחר מכן האנשים האמונים על המלאכה ירכשו את כל הדברים הנצרכים במדויק על פי הצרכים של בית המקדש? מדוע אפוא התורמים נדרשים לתרום את חומרי הגלם עצמם המשמשים לבניית המשכן?

וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם

נראה כי ישנו כאן עומק מיוחד בעצם הציווי על בניית המשכן וממנו יתבארו השאלות שהעלנו. הציווי על בניית המשכן הוא לא רק עניין טכני לדאוג לכך שהמשכן יעמוד על תילו כדי שיוכלו להתקיים בו עבודת הקרבנות, העיסוק הרב בפסוקים בעצם הציווי ותהליך ההתנדבות לבניית המשכן ואחר כך לתהליך בנייתו באופן שאין לו אך וריע בפרשות אחרות בתורה, כמו גם השאלות שהעלנו, מביאים אותנו להבנה כי ישנה מטרה משמעותית בעצם תהליך הבניה של בית המקדש.

בית המקדש במהותו הוא המקום בו האדם חווה את נוכחות ה' וקרבתו, אך ברור הדבר כי רוממות זו המגיעה לאדם מהמשכן או מבית המקדש לא תגיע לאדם אם הוא לא יפעל את חלקו ופעולתו ולא ירתום את כל ישותו להשגת רוממות (וכפי שקרה לפני חורבן הבית בו בית המקדש כבר לא השפיע את פעולתו על רבים מעם ישראל וזה היה עיקר הגורם לחורבנו). כאשר מצווה ה' את בני ישראל על בניית המשכן אין הציווי עוסק בבקשה ליצירת מתחם בו יוכלו הם לקיים את עבודת הקרבנות גרידא, הציווי עוסק בעצם

היצירה של החיבור של כל אחד אל תנועת הקירבה והדביקות בה' שתתקיים בעבודת המשכן, בניית המשכן יכולה הייתה להעשות בפעולות פשוטות יותר, או אף בדרך נס, ואולם פעולות ההתנדבות המורכבות ורבות השלבים המבוארות בפרשות אלו נועדו כולן למטרה אחת: לכוון את ליבותיהם של בני ישראל על ידי פעולות אלו עצמן אל הרוממות שתעשה בין כתליו ולכוון את ליבם לאביהם שבשמים. זהו ביאור לשון הכתוב "יקחו לי תרומה"; הקב"ה מגלה לעם ישראל שהוא רוצה ומעוניין בקרבתם ומשכן נדרשים הם לקחת תרומה ולהתאמן בבניית המשכן ובכך לפעול לעורר אצלם את הרצון בקרבתו. זאת הסיבה שאין כאן ציווי, משום שאיננו עוסקים כאן במצווה מעשית אלא בעבודה שבלב בה נדרש כל אחד למצוא את הדרך שלו כיצד יוכל הוא לבטא את מטרתו ורצונו להתקרבות לה' דרך פעולותיו לתרומת המשכן ולבניינו.

רעיון זה מבואר היטב בלשון הפסוק **'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'** החיבור של תחילתו של המשפט 'ועשו לי מקדש' העוסק דוקא בעצם פעולת בניית המשכן ולא בעצם קיומו של המשכן, לסופו העוסק במטרתו הסופית 'ושכנתי בתוכם', מורה כי שכנתה ה' במשכן ובבני ישראל היא תוצאה ישירה לא רק של עצם קיומו של המשכן אלא אף של התהליך שקדם לכך - בניית המשכן.

נראה שזהו הטעם שהקב"ה מצווה אותם דווקא על הבאת החומרים לבניין ולא על תרומת כסף לקניית הנצרך, משום שכאמור, תהליך הבניה וההתנדבות מהווה מטרה בפני עצמה בה כל אחד מישראל מקרב את רעיוניו לעצם הפעולה הנדרשת במשכן ולקרבת ה' המיועדת להתקיים בו. עצם הבניה היא מטרה בפני עצמה, בעבודה זו של בניית המשכן ה'חומר' העיקרי הוא האדם עצמו, ומלאכת המחשבת נעשית בראש ובראשונה בליבו פנימה והיא אשר תכוון אותו לבנות את דרכי קרבת ה' שיבצעו במשכן שיבנה, כאשר כחלק מפעולה זו מביא איתו כל אחד מישראל את חפציו האישיים ובכך מחזק הוא את החיבור שלו לעבודת בניית המשכן.

מקדש

זהו גם מובנו של הכינוי 'מקדש' שבו נוקטת התורה. המושג 'מקדש' אכן אינו מתאר את מהות ואופי הפעולות שנעשות בו אך הוא מתאר במדויק את לוז אופיו של הבית הזה - מקום המופרש מן העולם. זהו מקום שכל ענייניו והעיסוק סביבו הוא התרוממות וקירבה לה'. עבודות הקרבתו הם פרט בלבד מתוך הרעיון הרחב של החיבור הפנימי והקירבה לה' הנפעלים אצל האדם על ידי המקדש בתוככי ליבו - ועשו לי מקדש - ושכנתי בתוכם, 'בתוכו לא נאמר אלא בתוכם'.

הנה כי כן תהליך ההתנדבות לבניין המשכן אינו מהווה רק אמצעי או 'הכשר מצווה' להעמדת המשכן בו יוקרבו הקרבתו, הבקשה 'ויקחו לי תרומה' שאינה חובה אלא התנדבות ולשונה היא 'לי' מבקשת מבני ישראל לסלול את דרכם לעבודת ההתקרבות לה' שתעשה בבית המקדש, ציווי זה והתהליך המפורט ביותר בפרשות הבאות אינו דורש רק את האמצעים הטכניים להעמדתו אלא הוא מבקש את יצירתו של 'חומר הגלם' העיקרי של המשכן, חומר הגלם הזה הוא ליבותיהם של ישראל והקירבה שלהם לאביהם שבשמים, ובלעדי המשכן אינו אלא 'עצים ואבנים'. זהו עומקו של הציווי 'ועשו לי משכן' ועומקו של 'ושכנתי בתוכם'; בתוכו של כל אחד ואחד.

אין עמידה אלא תפילה

הבהנה זו על מהותו ותפקידו של המשכן טמון יסוד חשוב שיש בו משמעות גם לימינו אנו שלא זכינו עדיין לבניין בית המקדש והתפילות הם כתחליף לעבודת המשכן ובית המקדש - 'נשלמה פרים שפתינו'. במרכזה של עבודת התפילה ניצבת עצם עמידתנו לפי ה', מעבר לפרטי התפלה להודאה ולבקשה בעצם עמידתנו לתפילה - עמידתנו לפי ה', סוללים אנו את המסילות בלבבנו לרוממות ולקרבת ה', אף מי שלמצער לא הצליח לכוון במילות התפילה אותן הוא מתפלל, עצם העמידה לפני ה' היא בעלת משמעות רבה, ובדומה למטרת עצם בניית המשכן היא סוללת ומכוונת את ישותו של האדם אל קרבת ה'.

1. ראה אלישיך שמות פרק כה.

2. וראה דברי החזו"א (בגלינות לחידושי רבינו חיים הלוי, הלכות תפילה) שסובר להלכה דבעצם מה שיש לאדם 'ידיעה כהה שהוא תפילה לפניו יתברך' כלשונו, ואף 'שאינו לבו ער כל כך' הרי הוא יוצא יד"ח תפילה בדיעבד. והוא משורש הדברים המבוארים, ודו"ק.

העלון יוצא לאור על ידי מכון 'תבונות', רח' יהודה הלוי 10 בני ברק
הארות והערות ולקבלת תכנים נוספים ניתן לפנות במייל: office@tvunot.net
לקבלת העלון במייל a@tvunot.net